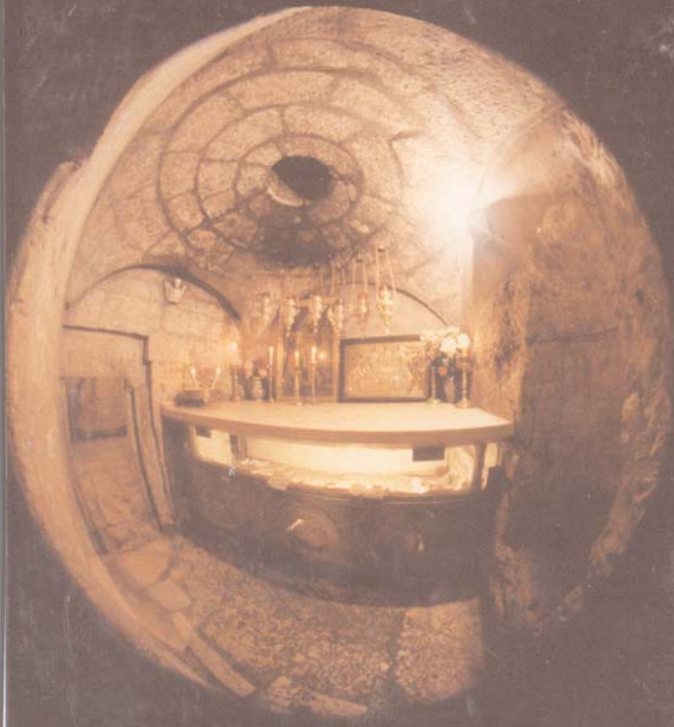
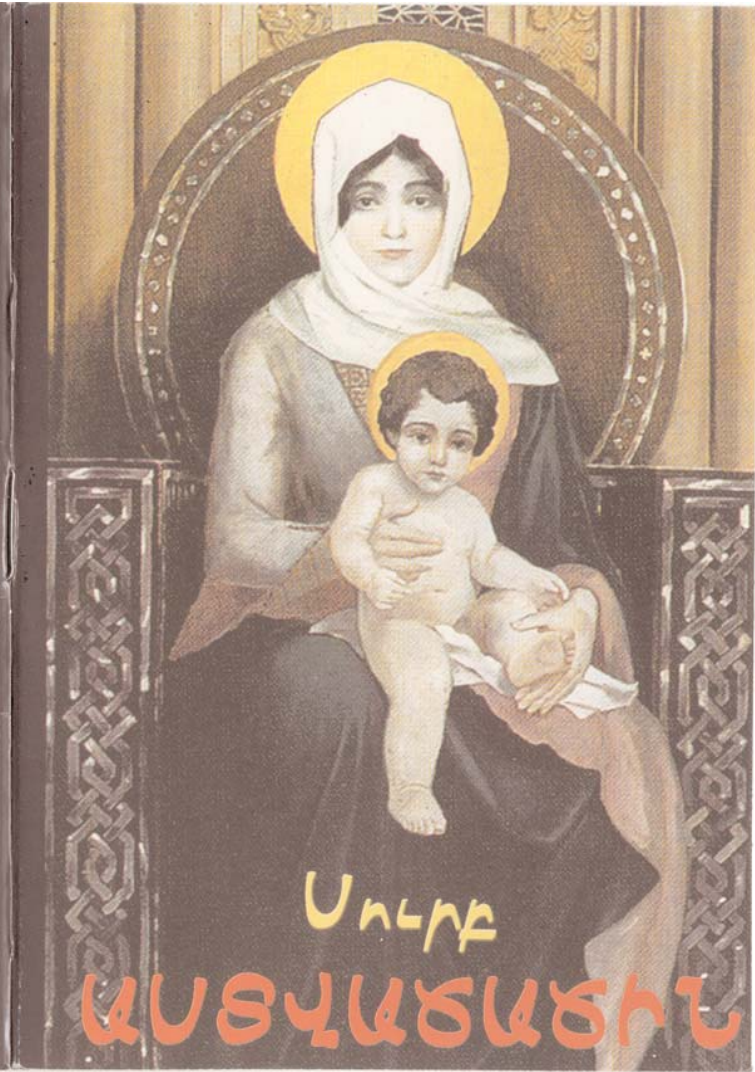

Մեր Տիրամեր
գերեզմանը

Սբ. Երուսաղեմում

Սուրբ
ԱՍՏՎԱԾԱԾԻՆ

(բարեփոխված չորրորդ հրատարակություն)

Շարադրեց Մեհրուժան Բաբաջանյանը

ԵՐԵՎԱՆ - 2005

ՀԵՏԱԴԱՐՁ ՀԱՅԱՅՔ

Այս փոքրիկ գրքուկը հայ ընթերցողին ենք մատուցում երկու նպատակով. նախ՝ որպեսզի մեր ժողովրդի մեջ նորոգվի Մարիամ Աստվածածնի ճշմարիտ նկարագիրը, որն անաստվածության տարիներին սատանան փորձեց աղճատել ու ջնջել մեր սրտերից՝ քանդելով և վերացնելով Տիրամորը վերաբերող եկեղեցիներն ու մատուռները, և երկրորդ՝ որպեսզի վերականգնվող սրբատեղերով ու նորոգվող հավատով հայ ժողովուրդը նորից սկսի Աստվածածնի բարեխոսությունը խնդրել: Քանզի այն ամենագորավորն ու ընդունելին է մեր Տեր Հիսուս Քրիստոսի առաջ, ինչը ևս մեկ անգամ հիշեցրեց հենց ինքը՝ Տիրամայրը, 1988-ի երկրաշարժ-եղեռնից մի քանի օր անց, անձեռակերտ նկարների տեսքով հայտնվելով Հայաստանի տարբեր վայրերի բնակարանների պատերին՝ ի մխիթարություն և ի հուսադրություն մեր վշտաբեկ հոգիների: Ով հավատում և ուզում էր մխիթարվել, գնում ու մխիթարվում էր երկնային մեր Մոր այցով: Բայց, ա՛վա՛ղ, հայոց ազգը այդ հրաշքի հանդեպ իրեն հեթանոսի նման դրսևորեց՝ մեծ մասամբ մնալով անհավատ և անտարբեր, երբեմն էլ նույնիսկ արձանգանքելով թշնամաբար ու ծաղրանքով:

Նմանատիպ այցելություններ եղել են նաև մուսուլմանական երկրներում՝ Եգիպտոսում, Իրանում. իսկ Սիրիայում, 1988 թվականի Սպիտակի երկրաշար-

Այս գիրքը մեր բոլորի քնքույշ Մոր՝ Մարիամ Աստվածածնի հրաշագործ վերափոխման մասին է, վկայաբանված առաքելահիմք եկեղեցու ավանդություններով:

Գրքում զետեղված են գովաբանական տաղեր ու շարականներ, ձոնված մեր եկեղեցու սուրբ հայրերի կողմից: Ու որպես լրացում այդ ամենի գրքում զետեղել ենք նաև մեր ժամանակներում կատարված բազմաթիվ վկայություններ, որոնք ապացույց են Մարիամ Աստվածածնի բարեխոսության զորության մասին:

Ց Ա Ն Կ

Հետադարձ հայացք 3
Ավանդություն և հավաստիություն 8
Երկու տաղ 16
Չարի որոնք 23
Ուշացած խոստովանություն 26
Վերջին վկայություն 27

Տպագրված է «ՍՏԱՄԱ» ՄՊԸ տպագրատանը.
Երևան Գ. Ա. Բ-1 թաղ. Բաֆֆու 99

ժից անմիջապես առաջ, մի բարեպաշտ հայորդու տանը կախված Տիրամոր սրբապատկերից անուշահոտ ու բժշկարար յուղ է հոսել: Բայց այդ այլակրոն պետություններում, ի տարբերություն մեզ, առավել երկյուղած վերաբերմունք են ցուցաբերել, քանզի հասկացել են, որ դրանք Աստծո հայտնի նշաններն են մարդոց որդիների մեջ: Իսկ մենք՝ աշխարհում առաջին քրիստոնյա ազգի ներկայացուցիչներս, որքա՛ն աններելի թթևամտությամբ վարվեցինք մեր երկնային Մոր՝ դեպի մեզ կարկառած գորովագուլթ ձեռքերի հանդեպ: Թող Աստված ողորմի հայորդիներին: Իսկ աստվածահրաշ այդ այցելությունից որպես հուշ մնացել է ընդամենը մեկ լուսանկար, այն էլ կատարված հանգուցյալ կաթողիկոս Վազգեն Ա-ի ցուցումով (տե՛ս կազմի երկրորդ երեսը):

Մի փաստ ևս հիշեցնեմ, որն այն օրերին շատերի համար գուցե մնաց աննկատելի, բայց նորից հաստատում է Աստվածածնի մայրական սերը հայոց ազգի հանդեպ:

Շատերս ենք հիշում Գյումրի քաղաքի հետ-երկրաշարժյան դժնդակ ու սրտաճմլիկ պատկերը, բայց քչերս ուշադրություն դարձրինք հետևյալ զարմանահրաշ փաստին: Նախկին կենտրոնական հրապարակը հիշենք, որի աջ և ձախ կողմերում վեր էին խոյանում երկու սքանչելի կոթողներ: Առաջինը՝ Մարիամ Աստվածածնի եկեղեցին, որը կոչվում է նաև «Յոթ վերք», երկրորդը «Ամենափրկիչ» եկեղեցին էր.

զբուժում եմ «էր», որովհետև այն համարյա հիմնահատակ փլվեց երկրաշարժից, իսկ Տիրամոր եկեղեցին, որը նրանից ընդամենը մի հարյուր մետրի վրա էր, մնաց անասան: Չգիտեմ՝ ով ինչ զգացումներ ապրեց այդ օրերին, բայց երկրաշարժից մի քանի օր անց, Գյուլմուրի այցելելով, երբ առաջին անգամ մտա հրաշքով կանգուն մնացած այդ եկեղեցին, ինձ այնպես թվաց, թե ոտք դրեցի փրկության տապան, որտեղ Աստծո կենդանի ու մխիթարիչ Հոգու անտես ներկայությունը կար:

Իսկ երբ սրտի կակիծով այցելեցի Ամենափրկչի փլատակներին ու տեսա խորանի տակի տաճակապետաբազիլների որմնակարները, մեջտեղում՝ Տիրամորը՝ Մանկան հետ, - որոնք տասնյակ տարիներ ցեխածածկի տակ թաքցրել էին մարդկանց աչքերից որպես ավելորդություն, - հետևյալ տը-խուր խորհուրդը հասկացա. չնայած այս եկեղեցին ավելի նոր էր, ամուր ու վեհաշուք, բայց քանի որ ապականվել էր աշխարհի մաղձով՝ վերածվելով համբարաբարձի, իսկ Սուրբ Խորանը՝ սրբապղծվել մարմնական ցանկազուգիւ պարերի եռքով, այդ կառույցից Տիրոջ Հոգին հեռացել էր:

Իսկ երբ քիչ անց տեսա այդ եկեղեցու գետնատարած մետաղյա խաչը, ծակծկված տարբեր տրամաչափերի փամփուշտներից առջացած անցքերով, կարծես մայրական վիրավոր սրտի նման, որին անգթաբար խոցոտել են հենց իր իսկ հարազատ զավակները՝

աղետյալներով ու խեղանդամներով: Այդ օրերին հավատացյալների փոքրիկ խմբերով այցելում էինք նրանց, աշխատելով ինչ-որ բանով օգտակար լինել և միաժամանակ Աստծո խոսքով մխիթարել: Ահա այդ ժամանակ էր, որ հանդիպեցինք խստասիրտ ու աթեիստական ոգով կարծրացած մի ծերունու, որը բոլոր այցելությունների ընթացքում ամեն կերպ խոչընդոտում ու ծաղրանքով հակառակվում էր մեզ, երբ լսում էր Աստծո գոյություն մասին: Եվ իմանալով, որ Մասիսի շրջանի գյուղերից մեկում Տիրամոր անձեռակերտ պատկերն է երևացել, հիվանդանոցից հատուկ գնացել էր այդ տունը, որպեսզի վերջնականապես հաստատվի իր անաստված համոզմունքի մեջ: Պատկերը տեսնելուց հետո էլ չէր հավատացել ու թողնում էր հրեղիկները հետո էլ չէր առաջ, որ գնա ու մատը քսի նկարին, որպեսզի համոզվի, որ մարդու ձեռքով է նկարված: Թոռն էլ, միամտորեն մոտենալով, մատը քսել է գծանկարին ու... ձեռքը սարսափահար հետ քաշելով՝ ճչացել. «Պապի՛, վառո՛ւմ է մատս...»: Այս իրողությունը պատմեց այդ նույն ծերունին, (որը, ի տարբերություն նախորդ այցելությունների ժամանակ մեր հանդեպ դրսևորած անբարյացկամության, այս անգամ հարգալից ակնածանքով էր մեզ դիմավորել) և հրաժեշտի վերջում գղջացողի խոստովանության մեջ ավելացրեց. «Մեզ յոթանասուն տարի խաբե՛լ են, խաբե՛լ, էտ անաստվածները...»:

քրիստոնյա համարվող հայ ազգի մոլորված հետնորդները, հասկացա, որ մենք մեր անօրենություններով մեր իսկ գլխին Աստծո բարկության ամպեր ենք դիզել: Ի լրումն այս ամենի, տեղաբնակները պատմեցին, որ աթեիզմի մոլեգնության տարիներին, երբ ուզեցել են փակել այն ու վերածել փայտի պահեստի, որպես զգուշացում, Տիրոջ հրեշտակը երեք անգամ դիչերով այցելել ու հրեղեն սրով հատել՝ դեն է նետել փականը, հասկացնելով, որ Աստծո տունը պետք չէ փակել մարդկանց առաջ: Բայց քանի որ այս աշխարհի իշխանը՝ սատանան, քարացրել էր մարդկանց սրտերը, նրանք, այդ երկնային այցելությունից ոչ մի դաս չառնելով, ընդամենը որոշում են եկեղեցում պահեստավորված տախտակները զգուշության համար մի այլ տեղ փոխադրել, որպեսզի հաջորդ անգամ դրանք չբռնկվեն կայծակի հարվածից:

Իսկ քանի որ Տիրամոր եկեղեցին անաստվածություն տարիներին ծառայել էր Աստծուն և նրա զավակներին, ապա Տիրոջ Աջը Աստվածածնի բարեխոսության մեջ պահպանեց կործանարար երկրաշարժից որպես ստնտու Մոր՝ Աստծուն փափազող հոգիներին սնելու համար:

Հիմա, տարիներ անց, ի լրումն այդ բոլորի, ուզում եմ ևս մի դեպք պատմել, որը պատահել է 1988թ. դեկտեմբերին, երկրաշարժից հետո:

Մեր ազգի դաժան փորձության առաջին շաբաթներն էին: Երևանի հիվանդանոցները լեփ-լեցուն էին

ԱՎԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՀԱՎԱՍՏԻՈՒԹՅՈՒՆ

Իսկ Մարիամ Աստվածածնի վերափոխման մասին ավանդությունը, որ հիմա կկարդաք, քաղված է եկեղեցու «Հայամավուրք» կոչվող գրքից, որի մեջ տոնացույցի հաջորդականությամբ գետեղված են հավատի համար նահատակվածների վարքերն ու վկայաբանությունները:

Բայց մինչ կսկսենք բուն նյութի շարադրությունը, ասենք, որ առաքելահիմք եկեղեցու հավատացյալները, ի տարբերություն աղանդավորների, ավանդությանը վերաբերվում են որպես չգրված ավետարանի, որի հավաստիացումը մեր սրտերում կատարում է այն նույն Հոգին, Որը Պողոս առաքյալի միջոցով ասել է. «Գովում եմ ձեզ, որ հիշում եք ինձ ամեն բանում և պահում եք ավանդած բաները, ինչպես որ ավանդեցի ձեզ» (Ա Կորնթ. 11. 2):

Մարիամ Աստվածածնի վերափոխման տոնը, որը ժողովուրդը կոչում է նաև «Խաղողօրհնեք», կատարվում է ըստ Հայ Առաքելական եկեղեցու տոնացույցի, ամեն տարի օգոստոս ամսվա 15-ին ամենամոտ կիրակիներից մեկում: Իսկ «Խաղողօրհնեք» է կոչվում, որովհետև հայերը մինչև իրենց այգու խաղողը այդ օրը չօրհնվեք, չէին ճաշակում: Եվ տոնակատարության ժամանակ իրենց այգու բերքից եկեղեցի էին տանում և Աստծո օրհնանքը ստանում, միաժամանակ

բաժին հանելով չունենորենքին, քանզի հիշում էին Աստծո խոսքերը. «Տվե՛ք և պիտի տրվի» և «Յերան- լի է տալը, քան վերցնելը»: Մեր եկեղեցու հայրերի կողմից Մարիամ Աստվածածնի Վերափոխման տոնը հիշատակվում է դեռ հինգերորդ դարից, որի համա- ոտտ պատմությունը հետևյալն է:

Մարիամ Աստվածածնի մահից մեկ ամիս առաջ նրան է այցելում է Գաբրիել հրեշտակը, որն առաջինն էր Հիսուսի ծննդյան ավետիսը տվել ու, երկրպագելով Տիրամորը, ասում է. «Ուրախ եղի՛ր, կանանց մեջ բերկրյալը, որովհետև քեզ կանչում է մեր Արարիչը և քո Միածին Որդին», և տալիս է նրան դրախտի բրաբրեոնից հյուսված մի պսակ: Եվ ինչպես ավանդությունն է պատմում, «Մարիամը բերկրեց ու հրճվեց Հոգով, քանի որ իր սիրելի Որդու մոտ պիտի վերադառնար»: Լսելով ավետիսը՝ Տիրամայրը բարձ- րանում է Զիթենյաց լեռը աղոթելու, որտեղից երկինք էր համբարձվել իր սիրասուն Որդին: Ճանապարհին բոլոր ծառերն ու տունկերը խոնարհվելով երկրպա- գություն էին անում իրենց Արարչի Մորը:

Ամենաօրհնյալ Կույսը աղոթքից հետո գնում է երեք օր շրջելու այն տեղերը, որոնք հարազատ էին իր Որդուն: Ավանդությունը նաև պատմում է, որ աղոթքներից ու երկրպագություններից հետո Կույս Մարիամի դեմքը ճառագում էր երկնային անիմանա- լի լույսով, ինչպես Մովսես մարգարեինը մոտ, երբ նա իջավ Սինա լեռից Աստծո ներկայության մեջ քառա-

լով նոճու փայտից մի ողորկ տախտակ և տալով Աստվածամորը, ասում է. «Մայր, տո՛ւր մեզ քո դեմքի պատկերը որպես հիշատակ»: Տիրամայրը, վերցնելով այն, տեսանագրում է (խաչակնքում է) և, իր լույս դեմքին հպելով, թրջում աղոթքի արցունքներով. միա- ժամանակ խնդրում է, որ դրա միջոցով նաև բժշկու- թյուններ լինեն զանազան հիվանդություններով, մանավանդ բորոտությունը տառապողների համար: Նույն պահին աննյութ ու լուսեղեն մի ամպ է գոյանում, որտեղից խաչանման լույս է կաթում սրբուհու վրա, և մի ձայն լսվում երկինքից. «Ուզածդ պիտի լինի՛, Մա՛յր Իմ»: Եվ Տիրամայրը Հովհաննեսին է հանձնում անձեռագործ ու կենդանագրված պատկերը: (Տարակուսանքով չզարմանանք այս իրողության վրա, որովհետև նման բան եղել է նաև հայոց Աբգար թագավորի բժշկության ժամանակ, երբ Հիսուսը նրան ուղարկեց Իր դեմքի անձեռակերտ վարչամակը):

Ապա Տիրամայրը, հորդորելով ամենքին, ասում է. «Արդ դո՛ւք, դուստրեր վերին Երուսաղեմի, լո՛ւտ որդիներ և հավատի ծնունդներ, քաջալերվեցե՛ք ձեր հույսը եղող Քրիստոսով, զգաստացե՛ք ձեր կյան- քում սատանայի պատրանքներից, որ ամեն օր մարտնչում է Աստծո ծառաների դեմ, մի՛ թուլացեք ձեր ամենօրյա աղոթքներում, և Աստծո շնորհով պահ- պանված կլինեք»:

Ամբողջ գիշեր բոլորը աղոթքով ու սաղմոսերգու-

տուն օր մնալուց հետո:

Աստվածածինը, շրջագայությունից վերադառնա- լով, կանչում է բոլոր ազգականներին ու բարեպաշտ կանանց, ցույց է տալիս դրախտի բրաբրեոնի պսակը, -որը երկնային անիմանալի լույսով ողորկված՝ դրախ- տային բուրմունք էր տարածում, -և հայտնում բո- լորին, որ շուտով ինքը աչքերը այստեղ փակելու է վերջին անգամ, որպեսզի երկնքում բացի ու իր Մի- ածնի Լույս երեսը տեսնի: Այդ ժամանակ վերադառ- նում է նաև քարոզության մեկնած Հովհաննես առաքյալը: Սրան էլ հայտնելով իր մոտալուտ մահ- վան մասին, խընդրում է, որ իր համար պատարագ մատուցի՝ վերջին անգամ սուրբ Հաղորդություն ընդունելու համար:

Սքանչելի էր և այն, որ շուտով Սուրբ Հոգու գործությամբ մեկ առ մեկ հայտնվում են նաև մյուս առաքյալները Տիրոջ այն խոսքի համաձայն, թե՛ «Ուր որ մարմինն է, այնտեղ էլ կհավաքվեն արծիվները» (Ղուկ. 17. 37): Ընդունելով Սուրբ Հաղորդությունը՝ բոլորը միասին գնում են Տիրամոր տուն:

Այնտեղ առաքյալներն ու մոտիկ հարազատները շատ են տրամում և լաց լինում մոտալուտ բաժանման համար, քանզի Աստվածածնի ներկայությունից բոլորն իրենց Տիրոջ կարոտն էին առնում ու միխթարվում: Երբ բոլոր կանթեղները վառեցին ու Կույս Մարիամը արդեն պատրաստ պառկած էր մահճում, այդ պահին Հովհաննես առաքյալը վերցնե-

թյուններով են անցկացնում, իսկ առավոտյան դեմ տունը հանկարծ լցվում է երկնային մի պայծառ լույ- սով՝ խիստ վախ պատճառելով ամենքին. ու հենց այդ պահին էլ երանելի Կույսը զվարթ երեսով ավանդում է իր սրբամյալ Հոգին՝ Միածին Որդու ձեռքերի մեջ: Բոլոր ներկաները տեսնում են նրա մարմնից զատվող լուսեղեն Հոգու պայծառությունը և ապշում կատար- վածից: Ականատես առաքյալները զարմացած հարց- նում են Տիրոջը. «Ո՞վ կարող է Քո անարատ մոր պայծառ Հոգուն նմանվել»: Տերը պատասխանում է. «Բոլոր մարդկանց Հոգիները ի սկզբանե այդպես պայծառ ստեղծեցի, ճիշտ նման մորս Հոգուն, որ ցույց տվեցի ձեզ, բայց մեղքը սևացնում և ապակա- նում է այն»:

Իսկ սրբերի հիշատակարանը՝ «Հայսմավուրքը» պատմում է մի անհավատալի հրաշքի մասին: Սուրբ Կույսի մարմինը, որը երկնային անուշահոտություն էր տարածում շուրջը ու որն արդեն առանց Հոգու էր, հանկարծ սկսում է խոսել՝ ասելով. «Հիշի՛ր ինձ Տեր, որ զգուշությամբ պահեցի քեզանից ինձ տրված կու- ղսություն գանձը»: Եվ Տերը պատասխանում է. «Քեզ պիտի՛ չխողեն, ով Իմ գանձիս գանձարան Մայր, մարդեղությունս առագաստ»:

Եվ Հիսուսը վերանում է դեպի երկինք՝ տանելով իր հետ սիրելի մոր թանկագին Հոգին:

Աստվածածնի անշնչացած մարմինը պատանելով ու դնելով նախապես պատրաստված դագաղում և

իրենց ուսերին վերցնելով՝ առաքյալները, տանում հանգչեցնում են Գեթսեմանիում պատ-րաստված գերեզմանի մեջ, ամբողջ ճանապարհին այն ուղեկցելով սաղմոսներով և օրհներգություններով: Հուզարկավորութեան պահին հրեաները կատաղորեն հարձակվում են սրբուհի Կուլյսի դագաղի վրա՝ ցանկանալով արգելել թաղումը: Բայց այն դժբախտի ձեռքերը, որը առաջինը դիպավ դագաղին, Տիրոջ հրեշտակը կտրեց դրանք հրեղեն սրով, իսկ մնացածները կուրուլթյամբ զարկվեցին:

Ներկաները խիստ ահաբեկվեցին այդ հրաշքից, հասկանալով, որ Աստծո բարկությունն է գործել, զղջումով ապաշխարեցին իրենց անմիտ արարքի համար: Առաքյալները Տիրոջ նման, Որը բժշկեց իրեն բռնող ծառայի կտրված ականջը, նույնպես աղոթքով խնդրեցին Աստծուն, և բոլորը բժշկվեցին կուրուլթյունից, իսկ Կուլյսի դագաղին ձեռք մեկնող քահանայի՝ Սոփոնիայի թեկերը մնացին կտրված իր հանդգնութեան պատճառով:

Տիրամոր գերեզման այցելողները երեք օր շարունակ, երկնային լույսով ողորված էին տեսնում այն, լսում հրեշտակների փառաբանութեան քաղցրալուր երգեր և առնում դրախտի բուրմունք:

Իսկ վերափոխման պահը «Հայամավուրբը»-ը նկարագրում է այսպես. «Երեք օր հետո, չորրորդ օրվա առավոտյան, անմարմին գործի մի բանակ իջավ երկնքից, իրեն առաջնորդ ունենալով մեր Տեր Հիսուս

Քրիստոսին, Որը լուսափայլ ամպով կանգնեց սուրբ Կուլյսի գերեզմանի վերևում: Տիրոջ հրամանով կնքված գերեզմանից, առանց խախտելու տապանը, հրեշտակները վերցնում են Աստվածածնի մարմինը և տանում վեր՝ դեպի ամպը, իր Միածնի մոտ: Ու Տերը, միավորելով Մոր մարմինը նրա լուսակերպ հոգու հետ, վերանում է դեպի երկինք ու նստեցնում իր փառքի աթոռի աջ կողմում»:

Միրելի՛ ընթերցող, այն, ինչ որ նկարագրվեց, ու դու կարդացիր, վեր է ու անհաս մեր բանական մտքին, բայց միևնույն է, պատվենք լուռ երկյուղածությամբ, քանզի Տիրոջ համար ոչ մի անհնարին բան չկա:

Դրանից հետո այլևս ոչ ոք գերեզմանի վրա չլսեց հրեշտակների երգը, որովհետև Կուլյս Աստվածածինը լիովին վերափոխվել էր երկնային ու անանց փառքի համար:

Առաքյալներից մեկը՝ Բարթողոմեոսը, որը ներկա էր եղել Աստվածածնի ննջումին, շուտով վերադառնում է Խորասանից և, իմանալով եղածի մասին, լաց է լինում ու վշտանում, որ արժանի չեղավ Աստվածածնի վերջին տեսութեանը: Ու քաջ հավատալով, որ անհնար է Տիրամոր մարմինը մյուսների նման ապականվի, խնդրում է առաքյալներին գերեզմանը բացեն, որ ինքն էլ վերջին անգամ տեսնի Տիրամոր լույս երեսը ու գոնե դրանով մխիթարվի: Առաքյալները տեղի տալով նրա թախանձանքներին, բացում

են տապանը և, ի զարմանս իրենց, այն գտնում են դատարկ, քանզի սուրբ Կուլյսի մարմնի վերափոխման խորհուրդը դեռևս ծածկված էր իրենցից:

Մինչ նրանք տարակուսած ու տխրամած այդ առեղծվածի լուծումն էին փնտրում, հանկարծ վերևից մի ձայն են լսում, որն ասում էր. «Երանելի մարմնի համար մի՛ անհանգստացեք, որովհետև այն իր Արարիչն ու իր Որդին երկինք փոխադրեց, իսկ նրա պատկերով տախտակը տվե՛ք Բարթողոմեոսին, որպեսզի նրանով մխիթարվի ու իր հետ տանի այն երկիրը, ուր պիտի գնա քարոզելու Ավետարանը»: Լսելով ձայնը ու իմանալով եղածը՝ բոլորը գոհություն են տալիս և օրհնաբանելով փառաբանում Աստծուն:

Որպես տեղեկություն, ընթերցողին ասենք, որ Աստվածամոր պատկերը բերվում է Հայաստան, որտեղ և քարոզում է Տիրոջ առաքյալը նախորդ առաքյալի՝ Թադևոսի նահատակությունից հետո: Նա սկզբում բնակվում է Անձևաց գավառում, որտեղ իր ձեռքով հաստատում է սուրբ Կուլյսի անունով մի եկեղեցի ու իր հետ բերած պատկերը դնում այնտեղ: Այնուհետև կառուցում է կուսանոց ու մի վանք, որն ի պատիվ Տիրամոր՝ անվանվում է «Հոգեաց վանք»: Այն շուտով վերածվում է ուխտավայր-սրբատեղի, որն առաջինն էր Հայաստան աշխարհում. քանզի ըստ Տիրամոր խնդրածի, նրա պատկերի միջոցով բժշկվում էին բազմաթիվ դիվահարներ:

Իսկ Հայոց մատենագիրները մեզ տեղեկացնում են, որ Ներսես Մեծ Հայրապետը այդ տեղում հիվանդանոց է կառուցել տալիս, և հաստատում Պատկերի տոնը, որն այժմ կոչվում է Վերափոխման տոն: Բայց, ավա՛ղ, դարեր հետո Աստվածամոր պատկերի հետքը կորսվում է:

Այս սքանչելի պատմության վերջում. «Հայամավուրբը»-ը մեզ հաղորդում է նաև հետևյալ տեղեկությունները. «Երբ սուրբ Կուլյսը Երուսաղեմի տաճարից դուրս բերվեց Հովսեփի հետ նշանվելու՝ 14 տարեկան էր, իսկ երբ ծնվեց Հիսուսը՝ 15 տարեկան էր: Երբ Հիսուսը համբարձվեց երկինք՝ Տիրամայրը 48 տարեկան էր. և ննջեց ի Քրիստոս, ապա վերափոխվեց՝ 60 տարեկան հասակում»: Ավանդությունը մեզ է հասցրել նաև Տիրամոր արտաքինի նկարագրությունը, ըստ որի սուրբ Կուլյսը երկայնահասակ էր, սպիտակամարմին ու գեղեցիկ, լեցուն ամեն տեսակ շնորհներով, նման էր իր Միածնի Որդուն:

ԵՐԿՈՒ ՏԱՂ

Ահապատիկ մեզ հասած ավանդույթյան համառոտ շարադրանքը Աստվածամոր վերափոխման վերաբերյալ, որը կատարվեց ըստ աստվածային Դավթի սաղմոսի մարգարեության. «Թույլ պիտի չտաս, որ սուրբը ապականություն տեսնի»:

Իսկ Ներսես Լամբրոնացին այդ առթիվ ձոնել է այս գողտրիկ տաղը.

«Եվ Տեր Հիսուս Քրիստոսը վե՛ր վերցրեց Իր ծնողի հոգին մարմնի հետ, ցնծությունը և ուրախությունը հանգչեցրեց Իր Հոր՝ երկնավոր Թագավորի տաճարում:

Այնտե՛ղ, ուր հավերժ ցնծություն է և ուրախարարների գեղապարուկություն:

Այնտե՛ղ, ուր սերովբեների խումբն է, և քերովբեների պարը:

Այնտե՛ղ, ուր բյուրավոր հրեշտակներն ու անդրանիկների եկեղեցին են գտնվում:

Այնտե՛ղ, ուր երկնավորները երգում են. «Սո՛ւրբ, Սո՛ւրբ, Սուրբ Տե՛ր զորություն, երկինքն ու երկիրը լեցուն է Քո փառքով»:

Աստածամայրը, որ ցանկանում էր տեսնել իր Որդուն Դավթի աթոռի վրա, տեսավ Նրան այդ օրը քառադեմ քերովբեական աթոռի վրա և Նրա անվան համար ծունկի եկած երկնավորների ու երկրավորների

րի սեռերը:

Աստվածածինը, որ հուսահատություն արով խոցվեց, երբ խաչի վրա տարածվեց իր Միածինը, այսօր Նրան տեսավ որպես երկնավոր իշխանությունների և պետությունների գլուխ, նստած՝ Հոր Աջուս իբրև երկնային Քահանայապետ՝ Իր Եկեղեցու քավության համար:

Այսօ՛ր քերովբեները իրենց փառավոր բազուկների վրա կրում են Նրան ու այս են հնչեցնում ցնծությունը. «Օրհնյալ է Տիրոջ փառքը, երբ նա հանգչի նյութեղեն տաճարների մեջ:

Այսօ՛ր հրեշտակների սուրբ գնդերը առաջ գալով, երգում են օրհնությունը. «Փա՛ռք Աստծուն բարձրունքներում, երկրին խաղաղություն, մարդկանց հաճություն»:

Այսօ՛ր Գաբրիել իր զորքերով հանդերձ սպասավորում էր սուրբ Կույսին, նրան երկնային գավառը բերելով ու ասելով. «Ուրախ եղի՛ր, բերկրյալը, քո Միածին՝ քեզ համար պատրաստած հանգստյան և փառքի համար»:

Այսօ՛ր քերովբեն, հրեղեն սուրբ ետ քաշելով, ճանապարհ է բացում Կույսի առաջ, որ նա հավի Կենաց ծառին:

Այսօ՛ր նախահայր Ադամը, նայելով իր դստեր գեղապանձ վայելչությանը, ասում է. «Ա՛յս է բոլոր կենդանիների Մայրը»:

Այսօ՛ր նախամայր Եվան կողջագուրվի իր դստեր հետ, որը եղավ նրա երկունքի ու տրտմության ավարտն ու սահմանը:

Այսօ՛ր Աբրահամն ու Սառան կզան համբուրելու նրան, որովհետև նրա Զավակով օրհնվեցին նրանց բոլոր սերունդները:

Այսօ՛ր Մովսեսը տեսնելով Սրբուհուն, ձայնը բարձրացնելով, ասաց. «Ահա՛ Կույսը, որ նշանակում է իմ ոսկե սափորը»: Պիտի՛ կանգնես թագուհի, Թագավորի Աջուս, ոսկեհուս հագուստներով:

Այսօ՛ր Սողոմոնը խրախուսում է անմարմին օրիորդներին և այսպես ուսուցանում. «Ոսկու նման պիտի՛ դարձնենք քեզ, արծաթե կիտվածքով, մինչև Արքան Իր գիրկը ընդունի քեզ»:

Այսօ՛ր Եսային բարձրաձայն հնչեցնում է. «Դո՛ւ Հեսսեի գավազանից ծլած ծաղիկն ես և էմանուելը ծնող կույսը»:

Այսօ՛ր Եղեկիելը, տեսնելով նրա սլացքը դեպի երկինք, ասում է. «Ա՛յս է այն փակ դուռը, որտեղից մտավ Իսրայելի Տեր Աստվածը ու հայտնվեց երկրի վրա»:

Այսօ՛ր տասներկու առաքյալների գունդը աստվածընկալ մարմնի շուրջը երգում ու ասում է. «Ընդունի՛ր Տե՛ր հանգստյանդ մեջ այս տապանակը՝ Սուրբ Աստվածությունդ անբիժ բնակարանը»:

Այսօ՛ր իմաստուն կույսերը, սպասավորելով Կույսի վերափոխմանը, փարվում են նրա մարմնեղեն տա-

պանակին և ասում. «Երանի՛ քեզ, երանվածդ ազգերի կողմից»:

Այսօ՛ր Քրիստոսի Եկեղեցին տիեզերքի հետ հանդես մտած, մեծ օրվա պատվին երկրավորների լեզուներով ու խնդրությամբ վերօրհնում է Աստծո ծնողին:

Այսօ՛ր տաճարի մեջ համախմբվածներս խոնարհվում ենք Տիրոջ Մոր՝ Իսկուհու առջև, որպեսզի նա միջնորդի մեր փրկության համար:

Այսօ՛ր, ապավինելով այդ պատվական օրվան, աղթենք Սուրբ Աստվածածնի առջև, ասելով.

«Ո՛վ Մայր Աստվածածին Մարիամ, որ հեզ ես ու քաղցրալուր քեզ հուսացողների հանդեպ: Ո՛վ կույսերի պարծանք ու հրեշտակների փառք, որ աշխարհի միակ համարձակ բարեխոսն ես: Ո՛վ բարիքների շտեմարան ողորմության համար, որ քո սուրբ ոտքերից հավատքով կախվեցին, քեզ սպասող հանդեսը քո առաջ ընկնելով, գթությունդ է հայցում: Դո՛ւ, Սուրբ Կույս, որ Երրորդությանը մերձ կանգնեցիր այսօր, խնդրի՛ր Եկեղեցու համար խաղաղություն և մեզ փրկություն: Դո՛ւ, Տիրուհի, որ համարձակ ես քո Միածին Որդու առաջ, աղաչի՛ր Իր արյամբ գնված հոտի համար, որպեսզի Նա ամբողջական պահի զանազան անդամներից, Իր մարմնի հասակի լրուսի համար, որպեսզի եպիսկոպոսները առաջնորդե՛ն, քահանաները քավե՛ն, սարկավագները հուսադրե՛ն, ժառանգավորները դաստիրակվե՛ն, ժողովուրդն ունկրի: Եկեղեցին

քեզ աղոթում ու քո առջև ընկած աղերսում է. խոնարհվի՛ր և աղաչի՛ր Քո Միածին Որդուն, թագավորներին՝ հանդարտություն, իշխաններին՝ զվարթություն, զինվորներին՝ ապահովություն, քաղաքներին՝ պահպանություն և օգնության միջոց նրանց, ովքեր ունեն գանազան խնամածության հոգսեր, որպեսզի միաձայն երգերով, սեկ պարահանդեսով քո տոնը տոնենք, այստեղ՝ անդրանիկների խորանի վրա, ամենասուրբ Երրորդությանդ՝ Հոր, Որդու և Սուրբ Հոգու փառքի համար այժմ և միշտ, հավիտյան հավիտենից. ամեն:

Իսկ Ներսես Շնորհալու շարականը Աստվածածնի վերափոխման առթիվ գովերգում է.

«Այսօր Գաբրիել հրեշտակապետը եկավ, բերելով բրաբրոնի պսակը հաղթող Կույսին:

Այսօր կանչեց բոլորին Տիրոջ մոտ, Բարձրյալի տաճարը և Բանի բնակարանը:

Այսօր Հոգու հրավերով հավաքվեցին առաքելական դասերը և իմաստուն կույսերը:

Այսօր Միածին Որդին անմարմին դասերով խոնարհվեց դեպի կուսուկթյան Մայրը:

Այսօր ավանդվեց փայլալի նման մաքուր հոգին՝ վեր բարձրանալով վեհորեն:

Այսօր ամփոփվեց սրբասունը մարմինը՝ հողի տակ ծածկելով անապական գանձը:

Այսօր երկնայինների խմբերը պար բռնելով՝

ՉԱՐԻ ՈՐՈՄԸ

Առաքելական շրջանից սկսյալ, երբ քրիստոնյաներն իրենց աչքով ու ականջով էին տեսնում ու լսում Տիրամոր շնորհալուր խոսքերը և հաղորդ դառնում երկնառաք օրհնություններին, Սուրբ Կույսի նկատմամբ կար մեծ սիրո և հարգանքի տուրք, մինչև որ եկեղեցու ներսում սկսվեց զանազան աղանդավորների ու հերձվածողների չար որոմը ցանվել: Օրինակ, մի քանի վարդապետներ, հանձին Նեստորի, այնքան մոլորվեցին, որ Աստվածածնին սկսեցին կոչել պարզապես «մարդածին», կամ «քրիստոսածին»[†]: Նման դավանաբանական պղծությունն զեմ եկեղեցին սկսեց պայթար մղել: Եկեղեցին պառակտող նեստորական որոմը այնպես էր տարածվել, որ դրա դեմն առնելու և արմատախիլ անելու համար 431թ. Եփեսոսում գումարվեց երրորդ տիեզերական ժողովը, որտեղ սուրբ Հայրերը բուռն քննարկումից հետո նգովեցին Նեստորին որպես մոլորեցնողի ու վտարեցին եկեղեցուց: Թե՛ այդ և թե՛ ներկայումս կատարվող իրադարձությունները ապացույց են մեկ բանի. որ այս աշխարհի իշխանը՝ սատանան, սարսափելով սարսափում է Աստվածածնից, քանզի նրա

[†] Հերետիկոս Նեստորը Աստվածածին բառին հակադրել էր «քրիստոսածին» հասկացությունը, այսինքն՝ քրիստոս ծնած, քրիստոսի ծնող. իսկ քրիստոս նշանակում է օծյալ, օծված, որպեսզի են թագավորները, մարգարեները, քահանաները: Ուստի դուրս է գալիս, որ Տիրամայրը մահկանացուի՝ մարդու ծնող է, այլ ոչ թե Աստուծո:

երգում էին գերեզմանի շուրջը:

Այսօր նրանց երգակցում էին առաքյալները, կույսերի դասերը ու գովերգում:

Այսօր մաքուր մարմինը փոխադրվեց զգայուն բնություններից դեպի անիմանալի կայանները:

Այսօր երկնային դասերը կցնծան ամենասուրբուհի Կույսի երկինք գնալու համար:

Այսօր լուսազարդ, երկնային Տիրամոր պատկերը շնորհվեց իբրև բժշկություն պարգև:

Այսօր մենք ևս կուսական տոնի առթիվ ուժգնորեն եղանակե՛նք Սուրբ Երրորդության փառքը»:

Հիսուսին կրող սուրբ անոթը սահմանված չէր հողի մեջ մնալու, և հնարավոր չէր, որ ապականություն տեսներ նա՝ ով Անապականից հղանալով, Անապականը կրեց իր մեջ, այլ Տիրոջ հրամանով տեղափոխվեց իրեն վայել տեղը՝ Սրբություն Սրբոցը, ուր Ինքը՝ Աստված է բնակվում:

Մնում է ավելացնել, որ Տիրամոր վերափոխումից հետո՝ որպես իրեղեն ապացույցներ ու որպես հիշատակ՝ քրիստոնեական եկեղեցիներին հայտնի են Աստվածածնի գոտին և այն տուփը, որի մեջ պահվել է Տիրամոր գլխաշորը: Այդ մասունքների միջոցով բազմաթիվ հիվանդներ են բժշկվել ու մարդկանց միջից կատաղի դեեր են հալածվել:

բարեխոսական աղոթքները գորավոր ու անկասելի են հավատքով մոտեցողների համար: Եվ այդ է պատճառը, որ բանասարկուն ամեն տեսակ հնարքներ է բանեցնում, որպեսզի մարդոց որդիների մեջ նսեմացնի կամ իսպառ ջնջի Տիրամոր մասին հիշողությունը: Մինչդեռ շատերս ենք լսել Աստվածածնի բարեխոսական աղոթքների գորություն մասին: Ու դուր չէ, որ նրա անունով կոչված շատ եկեղեցիներում կատարված հրաշքների ու բշխությունների համար ժողովուրդը դրանք անվանել է Աստվածամոր «Ձարխափան» մակդիրով, այսինքն՝ չարի բոլոր տեսակի գորությունները քանդող ու խափանող: Այսպես է կոչվում Արևմտյան Հայաստանում գտնվող Արմաշի Մարիամ Աստվածածնի եկեղեցին, որի մասին պատմում են հետևալ իրողությունը:

Երբ Մեծ եղեռնից հետո հայաթափ էր արվել Արմաշը, գարնան մի օր, կեսգիշերին հանկարծ սկսել են զողանջել այդ եկեղեցու զանգերը: Թուրքերը սարսափահար իրար են անցել, կարծելով թե հայերը նորից են վերադարձել, ու զինված շրջապատել են եկեղեցին՝ փնտրել ամենուր, բայց ոչինչ չեն հայտնաբերել: Տեղի մոլլան բերել է տվել քրիստոնյաների տոների գիրքը, որտեղից իմացել են, որ այդ օրը Քրիստոսի լույս Հարություն գիշերն է, այսինքն՝ Ձատիկը, և զանգերի զողանջը նրանց ապացուցել է, որ «գյավուրներին» Աստվածը կենդանի Աստված է:

Ասենք նաև, որ քրիստոնեությունը տարածման ժամանակներում, երբ հայոց ազգը դարձավ անդրանիկը մնա-

ցած քրիստոնյա ժողովուրդների մեջ, առաջին եկեղեցին, որ կառուցվեց էջմիածնում, կոչվեց Մարիամ Աստվածածնի անունով, որն այժմ անվանվում է նաև «Մայր տաճար», այսինքն՝ թե՛ բոլոր տաճարների մայր և թե՛ Տիրոջ մայր: Այն արդեն տասնյոթ դար է, որ Հանդիսանում է Հայ ազգի սիրտը, որը չի դադարել բաբախելուց, չնայած բարբարոս ու հեթանոս ազգերի բռնություններին ու հալածանքներին, և համոզված ենք, որ կշարունակի բաբախել մինչև մեր Տիրոջ երկրորդ գալուստը:

Հետագայում բազմաթիվ եկեղեցիներ ու մատուռներ կառուցվեցին Տիրամոր անունով: Միայն Երևանում դրանք մի քանիսն են եղել, որոնցից ամենահայտնին ու բոլորիս հարազատը Նորքի Մարիամ Աստվածածնի հրաշալի եկեղեցին էր, որը կոմունիստ անաստվածների ձեռքով խոնարհվեց: Ուշագրավ է, որ դրանց տապալումից ու դիմակազերծումից հետո առաջինը Հենց այդ եկեղեցին սկսվեց կառուցվել ու, փառք Աստծո, իր ավարտին հասավ: Հատկանշական է նաև այն, որ այդ եկեղեցուն զուգահեռ Տիրամոր անունով սկսվեց կառուցվել նաև մեկ ուրիշ եկեղեցի Մալաթիա անունով թաղամասում, որոնք էլ կարծես դարձան մեր վերածնվող ազգի հոգևոր զարթոնքի առաջին ծիծեռնակները:

Իսկ Երևանում աթեիզմի տարիներին հրաշքով փրկվեց ու կանգուն մնաց միայն սբ. Զորավոր Մարիամ Աստվածածնի գողտրիկ եկեղեցին, որը գտնվում է բարբարոսաբար ոչնչացված եկեղեցիներից (սբ. Պողոս-

որպես կոմերիտական առաջադրանք, հանձնարարել են Նորքի Մարիամ Աստվածածնի եկեղեցու խաչը դմբեթից գցել: Ու քանի որ մինչ այդ շատերը հրաժարվել էին այդ անելուց, իրեն նաև փող են խոստանում, որ կարողանա դրանով ամուսնանալ: Ինքն էլ համաձայնվում է: Եվ շարունակեց. «Երբ խաչը գցեցի շատերը մտածում էին, թե որ Աստված կա, ինչո՞ւ այս տղան անպատիժ մնաց»: Խոստովանեց, որ ինքն էլ էր այդպես մտածում, բայց երբ հարսանիքի օրը եկավ, ու պատրաստվում էին գնալու հարսի հետևից, հանկարծ ոտքի ու ձեռքերի մատներում անհասկանալի ու խիստ ծակոցներ է գզում, որոնք գնալով այնքան են սաստկանում, որ հիվանդանոց են բերում:

Մի քանի վիրահատումով բժիշկները կտրեցին նրա ձեռքերը (որոնցով սուրբ Խաչն էր գետնել), ամեն ինչ արեցին գոնե կյանքը փրկելու համար, բայց ապարդյո՞ւն: Մի քանի շաբաթ չանցած երիտասարդը մեռավ»:

ՎԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆ ԵՐԿՐՈՐԳ

Իսկ այժմ, որպեսզի ընթերցողը համոզվի, որ հավատքով արված Մարիամ Աստվածածնին ուղղած բարեխոսական աղոթքները գործել են նաև անաստվածություն տարիներին, կարդանք այս զարմանալի վկայությունը ևս՝ արված Աստծո մի աղախնի միջոցով, որի անունը արդեն ազատորեն կարող ենք գրել, քանզի նա խնդրել էր իր կենդանություն ժամանակ

Պետրոսը՝ կրնո Մոսկվայի տեղում, սբ. Գրիգոր Լուսավորիչը՝ Չարենցի դպրոցի տեղում, և սբ. Կաթողիկե Աստվածածնի եկեղեցու մի մասը՝ Լեզվի ինստիտուտի բակում) ոչ հեռու:

ՈՒՇԱՑԱԾ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Իսկ Նորքի Մարիամ Աստվածածնի եկեղեցու խոնարհման պատմությունից թող ընթերցողն իմանա հետևյալ դեպքը, որը կատարվել է կոմունիստական անաստվածության դժնդակ տարիներին:

Մի ծանոթ տարեց կին պատմեց հետևյալը. «Երբ որպես բուժքույր հերթապահում էի Երևանի հիվանդանոցներից մեկում, մի ծանր հիվանդ երիտասարդի բերեցին, որը արտաքնապես առողջ էր երևում, բայց անհասկանալի մի ցավից անընդհատ գոռում էր ու օգնություն խնդրում: Բժիշկները շատ քննեցին, բայց այդպես էլ ոչինչ չհասկացան, ուստի միայն ցավազրկող դեղեր էին տալիս, որոնք, դարձյալ անհասկանալի պատճառով, չէին օգնում: Ինձ նշանակեցին նրան խնամող: Նստած էի գիշերը նրա անկողնու մոտ. հանկարծ հիվանդս մի պահ ուշքի եկավ ցավերից ու ինձ տեսնելով ասաց. «Քո՛ւր ջան, ինձ փրկություն չկա, իզուր մի՛ չարչարվեք, Աստված է պատժում ինձ՝ եկեղեցու խաչը գցելուս համար»: Ու այդ դժբախտը պատմեց, որ ինքը երբ կոմսոմոլ է ընդունվել, նրան,

չնչել: Այս քույրը, չնայած իր գառամյալ տարիքին, չէր դադարում աղոթել ու խնդրել Աստվածածնի բարեխոսությունը հայորդիներին համար:

Քույր Սիրանուշը պատմեց հետևյալը. «Հիսունական թվականներն էին. սիբիրյան տաժանելի քարաքարավայրից նոր էինք վերադարձել: Թե՛ այնտեղի դատախոսությունները, թե՛ այստեղի թշվառությունները կյանքիս օրերը մի դառը մղձավանջի էին վերածել: Հուլիսի միակ ճրագը Հիսուս Քրիստոսի հանդեպ սերն ու հավատն էր:

Այնտե՛ղ, քարաքարավայրում, պատահաբար մի ծեր հայի հանդիպեցի, որն իր հետ հրաշքով կարողացել էր Նարեկացու աղոթամատյանը բերել: Շատ խնդրեցի, որ մի քանի օրով տա կարգամ, ու այլևս չէի կարողանում բաժանվել այդ հոգու գանձարանից:

Դերձակուհի էի, և աշխատանքիս դիմաց ընդամենը մի քանի ձու էին տալիս, ես էլ անմիջապես վազում էի խանութ ու փոխում աշակերտական տետրի հետ, որպեսզի գիշերները Նարեկը արտագրեմ լուսնի լույսի տակ, որովհետև ճրագի նավթ էլ չունեինք: Ծերուկի հայր մի քանի անգամ հետ ուզեց գիրքը, բայց երբ իմացավ, որ արտագրում եմ, Աստված նրա սրտի մեջ դրեց, որ թույլ տա ինձ մոտ մնա մինչև վերջացնելս: Ասեմ, որ ես էլ էի շտապում, որովհետև խանութում ոչ միշտ էին տետր ունենում, ու վախենում էի, որ դրանք կվերջանան ու գործս կխաստ կմնա: (Մեր ժամանակների այդ ձեռագիր աղոթամա-

տյանը ինքս եմ տեսել ու կարդացել, ու հավատացնում եմ, որ մարգարտաշար այդ գրվածքը Հին ձեռագրերի բուրմունքը ունեն, Քրիստոսի սիրո բուրմունքը, որը հասու է միայն Սուրբ Հոգու լեցունությունն ունեցողին): «Նարեկի մեջ ինձ հատկապես հարազատ էին այն աղոթքները, -չարունակեց պատմել քույրը, - որոնք վերաբերում էին Տիրամորը, քանզի ինքս էլ ծնվել եմ ծնողիս՝ Աստվածածնին ուղղած աղոթքների շնորհիվ, և այդ ուխտով էլ պիտի հանձնվեի Արմաշի եկեղեցուն, բայց եղե՞նք մեջ ընկավ ու չիրականացավ մորս ուխտը:

Երբ 1946 թվականին լսեցինք, որ դեպի Հայաստան գաղթ կա, իսկույն ամեն բան ծախեցինք ու եկանք հայրենիք, բայց սովն ու անաստվածությունը այնքան խիստ էին ու անտանելի, որ ամեն մեկիս հավատը կարող էր սասանվել, եթե Աստծո անտեսանելի մխիթարությունը չլիներ: Ու չգիտեմ թե ինչ հանցանքիս համար Սիբիրի անմարդաբնակ գյուղում կրած զրկանքներս կարծես հավատիս վերջին փորձաքարը դարձան ու, խոստովանում եմ, որ մի անգամ տրտնջալով աղոթեցի Տիրոջը, թե ինչո՞ւ թույլ տվեց Հայաստան գանք, որն անաստվածների իշխանության տակ էր: Պատասխանը այնքան անսպասելի ու մխիթարիչ էր, որ այլևս չէի նեղվում իմ վիճակից: Տեսր ասաց, որ մեզ բերել է Հայաստան որպես հոգևոր վառելափայտ, քանի որ հայրդիներին հավա-

ղավորիս Աստվածածին Մայրս դեռ փոքր հասակից այցելում էր տեսանելի ձևով և հրամայում էր գնալ այսինչ կամ այնինչ տեղը, որպեսզի իր պատգամները հաղորդեմ: Երբեմն էլ կանչում էր դաշտ և ցույց էր տալիս զանազան ծաղիկներ ու ասում, թե ինչ հիվանդությունների դեմ են դրանք: Ես էլ հավաքում տալիս էի մորս, որ վաճառի, ու դրանով կարողանանք ապրել այդ սովի տարիներին: Բայց երբ կոմունիստները սաստկացրին հավատացյալների դեմ հալածանքները, հարազատներս կանչել էին ու վախեցրել, որ եթե ինձ չարգելեն Աստծո անունը տալուց, ապա ամբողջ ընտանիքով Սիբիր կբռնեն: Տուն գալով՝ մերոնք ինձ դաժանաբար ծեծեցին ու խստիվ արգելեցին այսուհետև Տիրամոր պատգամները փոխանցել: Մի քանի անգամ ծեծ ուտելուց ու մազերս փետվելուց հետո մի օր լացակուրմած դաշտ գնացի, որտեղ հանդիպում էի Մարիամ Աստվածածնի հետ, ու աղոթքով շատ խնդրեցի, որ էլ ինձ ոչ մի տեղ չուղարկի, որովհետև հալածում ու նեղում են այդ պատճառով: Տիրամայրս լսեց աղոթքս ու պատասխանեց, որ այսուհետև միայն բացառիկ դեպքերում ինձ կկանչի ծառայելու:

Երկար տարիներ այդպես էլ եղավ: Ու երեկ նորից երևաց և ասաց, որ գամ Երևան ու Նորքի իր եկեղեցուն իրեն սպասեմ» (այդ աղափարն ապրել էր Հայաստանի գյուղերից մեկում, որի անունը չիմացանք):

Այդ քրոջ հետ շատ բաների մասին զրուցեցինք, որոնց համար հրաման չունեմ պատմելու:

տը սառել է. ուստի այն ջերմացնելու և հավատքի կրակը բորբոքելու համար մեր կարիքը կար:

Աքսորից հետո հավատացյալների փոքրիկ խմբերի հաճախակի ուխտագնացությունները դեպի խոնարհված, առանց սրբություն զարդարանքի, այսինքն՝ խաչագրկված, եկեղեցիներն ու սրբատեղերը, կարծես մեր լուռ պայքարի միջոց դարձան մարտնչող անաստվածությունն ու սատանայի դեմ, որոնք մահաբեր խորշակի նման ամլացնում էին մարդկանց հոգիները:

Այդպիսի մի օր ներքին մղում ունեցա գնալու Նորքի Մարիամ Աստվածածնի եկեղեցին, որից ընդամենը մի կիսաքանդ պատ էր մնացել, ուր և վառում էինք մեր մոմերը ու աղոթում՝ խնդրելով Տիրամոր բարեխոսությունն ու օգնությունը:

Երբ մոտեցա սրբավայրին, տեսա մի կին ավելով մաքրություն էր անում: Ինձ տեսնելով՝ դադարեց մաքրելուց և մի քանի ըոպե ուշադիր գննելուց հետո ասաց. «Այդ դո՞ւ ես Տիրամորս աղջիկը»: Ես զարմացա, բայց լուռ մնացի, քանի որ ինքնակոչ մարգարեներ էլ կային այդ ժամանակներում, որոնք մոլորեցնում էին հոգևոր դաստիարակություն չստացած միամիտ ժողովրդին: Երբ նա տեսավ իմ կասկածոտ վերաբերմունքը, նախ իմ կյանքի մի քանի այնպիսի դրվագներ պատմեց, որը միայն ես ու Աստվածս գիտեինք, իսկ դրանից հետո կասկածս լրիվ փարատելու համար, պատմեց իր մասին հետևալը. «Չգիտեմ ինչու, բայց անարժան ու հետին մե-

Դրանից հետո շատ չանցած նորից մի անդիմադրելի մղումով բարձրացա Աստվածածնի եկեղեցին: Դեռ չէի մոտեցել, երբ մի կին վախեցած ու այլալված դեմքով դուրս վազեց դեմս ու արագ-արագ, մի քանի անգամ կրկնեց. «Չգնա՛ս, չըգնա՛ս, այնտեղ մի կատաղած գիժ են բերել, կարող է քեզ էլ վնասել»: Ես պատասխանեցի, որ Տիրամայրս ինձ հետ է, ինչո՞ւ պետք է վախենամ, ու նրան առջևիցս մի կողմ տանելով, առաջ գնացի: Ու, իսկապես, պատից մի քիչ հեռու, վայրենատեսք ու գզգզված մազերով, կիսամերկ մի տղամարդ էր նստել, իսկ նրա հարազատները թաքնվել էին պատի հետևում ու ահաբեկված ինձ ձեռքով նշան էին անում, որ հեռանամ այնտեղից: Ես, ուշադրություն չդարձնելով, առաջ գնացի ու մոմս վառելով՝ սկսեցի աղոթքս, միաժամանակ այդ հիվանդ դիվահարի համար էլ շատ աղաչեցի Տիրամորս: Ու հանկարծ աղոթքիս պահին զգացի որ մեկը եկավ և անխոս ծնկի իջավ կողքիս: Նայեցի՝ տեսա այդ խելագարն էր: Լուռ ու մունջ լսում էր աղոթքս ոչ մի ձայն չէր հանում, զարմանալիորեն խաղաղված ու հանգիստ էր: Աղոթքի ավարտից հետո վեր կացավ, այս ու այն կողմ ցրված հազուստները հավաքեց, դանդաղորեն հագավ ու սուս ու փուս գնաց իրենց բեռնատարը նստեց:

Ծնողներն ու հարազատները ապշած և ուրախացած, մի քիչ էլ ևս վախենալով մոտեցան նրան և մի քանի հարց տալուց հետո համոզվեցին, որ իսկապես հրաշքով բժշկվել է խելագարությունից: Ապա ուրա-

խոսված չէ՝ սկսեցին լաց լինել: Ինձ էլ ուզեցին իրենց հետ տանել գյուղ, որ շնորհակալ լինեն և մատաղ մորթեն, բայց ես հրաժարվելով ասացի, որ թող Աստծուն և Տիրամորը շնորհակալ լինեն ու, նրանց հրաժեշտ տալով, ոտքով իջա քաղաք»:

Ահա փորձեցինք ընթերցողին ցույց տալ Աստծո անհուն ողորմության, ամենակարողության և Մարիամ Աստվածածնի բարեխոսական զորությունը: Քանզի Տիրոջ Մայրը, մարմնով վերափոխվելով և երկինք վերցվելով, չի մոռացել իր Որդուն սիրող զավակներին և բոլոր նրանց, ովքեր հավատքով իր բարեխոսությունն են խնդրում:

Ստորև, որպես լրացուցիչ տեղեկություն հիշեցնենք Մարիամ Աստվածածնին առնչվող մեր Հայ Առաքելական եկեղեցու բոլոր տոների ցանկը.

1. Ավետման տոն - ապրիլի 7-ին (անփոփոխ է):
2. Գյուլա տուփի - Հոգեգալուստից հետո հինգերորդ կիրակին:
3. Բարեկենդան Սուրբ Աստվածածնի - օգոստոսի առաջին կիրակին:
4. Վերափոխումն Աստվածածնի - օգոստոսի 15-ին մոտ կիրակին:
5. Գյուլա գոտու Սրբուհու Աստվածածնի - օգոստոսի 26-ից սեպտեմբերի 1-ը ընկած կիրակին:
6. Հովակիմի և Աննայի (Աստվածածնի ծնողների) - Վերափոխումից ինը օր հետո:
7. Ծնունդ Սուրբ Կույս Մարիամի - սեպտեմբերի

8-ին (անփոփոխ է):

8. Հղություն Սուրբ Աստվածածնի մոր՝ Աննայի - դեկտեմբերի 9-ին (անփոփոխ է):

Ու որպես օգնություն Հայ Հավատացյալին, գետեղում ենք մի կարճ աղոթք՝ մեր սուրբ Գրիգոր Լուսավորչի աղոթքներից: Այն ներկայացնում ենք գրաբար և աշխարհաբար: Նախընտրելի է աղոթել գրաբար, որով առաջին անգամ թարգմանվեց Հայոց Աստվածաշունչը:

Անկանիմք առաջի քո, Սուրբ Աստուածածին, եւ աղաչեմք զանարատ Կոյսդ՝ բարեխօսեայ վասն անձանց մերոյ եւ աղաչեա զՄիածին Որդիդ փրկել զմեզ ի փորձութիւնէ եւ ամենայն վտանգից մերոյ: Ամեն:

(աշխարհաբար թարգմանությամբ)

Քո առջև ենք ընկնում, Սուրբ Աստվածածին, և աղաչում անարատ Կույսիդ՝ բարեխոսիր մեր անձերի համար և աղաչիր Միածին Որդուդ փրկել մեզ փորձությունից և մեր բոլոր վտանգներից: Ամեն:

Մեր Տեր Հիսուս Քրիստոսի շնորհը, Աստծո սերը և Սուրբ Հոգու հաղորդությունը ձեզ հետ լինեն:

